

Socijalistički i spomenici i — mo der am.

Socijalistički
spomenici
i
modernizam

Međunarodni simpozij
6. i 7. studenog 2015.
MaMa, Zagreb

HEROES WE LOVE

Socijalistički spomenici i modernizam

— Uvod

Međunarodni dvodnevni simpozij Socijalistički spomenici i modernizam osvrće se na problem historizacije socijalističkih spomenika kako u terminima povijesti umjetnosti tako i s obzirom na historiju nekadašnjih socijalističkih država i emancipatornih borbi koje su inspirirale Modernizam. Povezujući istraživače iz različitih polja i disciplina simpozij postavlja pitanja spomeničke forme i stila, prostornog planiranja te komemorativnih praksi koje se pojavljuju i na Istoku i na Zapadu kroz 20. stoljeće.

Modernizam će ovdje biti uzet kao društveno-politička baza čija su (ideološka) nadgradnja spomenici trebali biti, to jest, socijalizam će biti shvaćen prije svega i kao modernistički projekt. Razumijevajući modernizam ne samo kao period u povijesti umjetnosti već kao socijalnu i političku praksu, preispitati će se sličnosti i razlike memorijala u socijalističkim zemljama sa njihovim Zapadnim inačicama.

Propitujući, pak, propadanje i rušenje socijalističkih spomenika nakon pada Željezne zavjese, kao i nedavne pokušaje njihove valorizacije sa pozicije materijalističke historije konferencija će sa osvrnuti na estetičku fetišizaciju Modernizma danas te na pokušaje njegove apropijacije u kanone nacionalnih umjetnosti.

Moderiraju Dafne Berc, Lana Lovrenčić & Tihana Pupovac

Socialist Monuments & Modernism

— Introduction

Socialist Monuments and Modernism is a two day international symposium addressing the problems of historization of socialist monuments in terms of art history as well as in terms of the history of former socialist countries and emancipatory struggles that inspired Modernism. By bringing together researchers across different fields and disciplines the symposium will address questions of monumental forms and style, spatial planning and commemorative practices that emerge both East and West through the span of the 20th century.

Modernism will be taken as the socio-political base whose (ideological) superstructure the monuments were supposed to be, that is to say, socialism will be understood as a modernist project. By taking modernism not only as a period in art history but as a social(ist) and political practice, differences between memorials in former socialist countries as well as their difference with memorials in the West will be questioned.

Questioning the decay and destruction of socialist monuments after the fall of the Iron curtain and the recent attempts of their valorisation from the position of a materialist history the conference will also address the aesthetic fetishism of Modernism today and attempts at its appropriation into the canon of national arts.

Moderated by Dafne Berc, Lana Lovrenčić & Tihana Pupovac.

Odupiranje orijentalizaciji

— Vladimir Kulić

Nakon desetljeća zanemarivanja, uklanjanja ili potpunog uništenja, modernistički spomenici iz razdoblja socijalizma pronašli su svoj put do globalnih medija. Međutim, njihovo tumačenje određeno je istim ideološkim projektom delegitimizacije socijalizma koji je 1990-ih doveo do njihove fizičke propasti. Svedeni na egzotične oblike, antifašistički spomenici proizvedeni u socijalizmu danas su ispražnjeni od svog izvornog značenja i predstavljaju ih se kao zavodljive, ali u osnovi iracionalne manifestacije totalitarne imaginacije. Fenomen, strogo govoreći, predstavlja novi tip orijentalizma, koji je svoj fokus s istočne Azije i Bliskog istoka pomaknuo na takozvani 'nekadašnji Istok', ali se oslanja na iste metode i motivacije koje je Edward Said identificirao u njegovoj izvornoj verziji: na stereotipizaciju egzotičnog, infantilnog i opasnog drugog koje očarava, a u isto vrijeme mora biti obuzdano, s krajnjim ciljem njegove eksploatacije. U radu će se raspravljati o strategijama za suprotstavljanje tom novom tipu orijentalizma, koje moraju biti mnogostruke. S jedne strane, kao možda najsloženiji značenjski objekti proizvedeni u socijalizmu, ova spomen obilježja moraju se detaljno proučiti sa stajališta humanističkih znanosti, kako bi se utvrdili njihovi precizni društveno-politički korijeni i upotrebe, što će pomoći uništiti sveprožimajuću totalitarnu paradigmu. S druge strane, moramo ih proučiti kao umjetnost, zajedno s njihovim vlastitim estetskim i intelektualnim naslijeđem, tako da ih se može ispravno vrednovati i upisati u globalnu kartu suvremene umjetnosti s punim državljanstvom, a ne kao anonimne i beznačajne slike. Potonje zahtijeva ne samo napore oko njihovog očuvanja i promocije, već i mnogo retroaktivnog teoretiziranja iz komparativne perspektive.

Countering Orientalization

— Vladimir Kulić

After a decade of neglect, removal, or outright destruction, modernist monuments of the socialist period have found their way into the global media. Their interpretation, however, is determined by the same ideological project of delegitimizing socialism that brought their physical demise in the 1990s. Reduced to exotic forms, the antifascist monuments produced under socialism are now emptied of their original meaning and presented as the seductive, but fundamentally irrational manifestations of totalitarian imagination. The phenomenon, strictly speaking, constitutes a new strain of Orientalism, one that has shifted its focus from East Asia or the Middle East to the so-called 'former East,' but relies precisely on the methods and motivations that Edward Said identified in the original version: stereotyping of an exotic, infantile, and dangerous other, which fascinates and at the same time has to be contained, with the ultimate goal of its exploitation. The paper will discuss the strategies to counter this new strain of Orientalism, which have to be multi-pronged. On the one hand, as perhaps the most complex signifying objects produced under socialism, the memorials need to be rigorously studied from the standpoint of the humanities in order to identify their precise socio-political origins and uses, thus helping to dismantle the pervasive totalitarian paradigm. On the other hand, they have to be studied as art, complete with their own aesthetic and intellectual lineages, so that they can be properly evaluated and inscribed into the global map of modern art with full citizenship, rather than as anonymous, meaningless images. The latter requires not only the efforts at their preservation and promotion, but also much retroactive theorization from a comparative perspective.

*Spomenici veličanstvenom porazu
— Socijalistička memorijalna
umjetnost u Velikoj Britaniji*

— Owen Hatherley

Velika Britanija je jedina veća europska zemlja koja nikada nije imala brojčano značajan komunistički pokret i čiji je marksizam bio uglavnom ograničen ili na ekstremno lijeve enklave u Walesu i Škotskoj, entrizam Laburističke stranke ili, najčešće, na akademsku zajednicu. Međutim, radnički pokret na svojim je radikalnijim rubovima proizveo brojne spomenike, spomen obilježja i prostore, razastrte po urbanoj pa čak i ruralnoj Britaniji. To su obično spomenici porazu – čartističkom pokretu, generalnom štrajku, štrajku rudara 1984.-85. Oni su, također, neobično figurativni za javne skulpture 20. stoljeća. U radu će se raspravljati o ovim narativima junačkog neuspjeha koji su izraženi mozaicima, muralima, skulpturama i plaketama u Južnom Walesu, na sjeveru Engleske i u Londonu.

*Monuments to Glorious Defeat —
Socialist Memorial Art in Britain*

— Owen Hatherley

Britain is the one major European country never to have had a numerically significant Communist movement, with Marxism generally limited either to far-left enclaves in Wales and Scotland, Labour Party entryism or, most commonly, academia. However, the Labour movement at its more radical edges has produced numerous monuments, memorials and spaces, littered around urban and even rural Britain. Typically, they are monuments to defeat – the Chartist movement, the General Strike, the 1984–5 Miners Strike. They are also unusually figurative for 20th century public sculpture. This paper will discuss these narratives of heroic failure as expressed in mosaics, murals, sculptures and plaques in South Wales, the north of England and London.

Napajanje socijalizma: Bugarski socijalistički spomenici u 21. stoljeću

— Aneta Vasileva, Emilia Kaleva

Suvremena bugarska arhitektura ne može se razumjeti van konteksta njezine bliske prošlosti koja je oblikovala većinu arhitektonskog okoliša koji je i danas u upotrebi. Svjedočimo suživotu dviju suprotnosti: politički pristranom odricanju od socijalističke arhitekture s jedne strane i nostalgичno obojanom preporodu s druge. Smjena vlasti nakon kraja komunizma lišila je arhitekturu njezine ideološke pozadine i formalnog javnog odobravanja. Kao rezultat, tijekom dugog vremenskog razdoblja (više od 20 godina), bugarski arhitekti bili su u iskušenju eksperimentirati s različitim stilovima i arhitektonskim jezicima. Posljednjih godina socijalistička (ili, kratko: 'soc') arhitektura, a naročito njezini kontroverzni spomenici, postali su poprište različitih neformalnih akcija, performansa i intervencija koji redovito provociraju društvo i rezultiraju spektakularnim novinskim naslovnicama. Stav javnosti prema socijalističkim spomenicima najvidljiviji je test posttotalitarističkih procesa koji se odvijaju u bugarskom društvu. Ti spomenici danas imaju još veću društvenu važnost kao 'čuvari' javne memorije, no ispada da politiziranje arhitekture iz razdoblja socijalizma nije ostalo u turbulentnim i tranzicijskim devedesetim godinama, već možemo također svjedočiti fizičkom rušenju umjetničkih djela iz političkih razloga u globalnom 21. stoljeću. Rad prati sudbinu spomenika '1300 godina Bugarske', izgrađenog 1981. u blizini Nacionalne palače kulture u središtu bugarskog glavnog grada, Sofije, koji od svojeg podizanja predstavlja temu žustrih rasprava. Metež je kulminirao u prosincu 2014. godine, sa službenom odlukom Općinskog vijeća Sofije da konačno uništi ovaj spomenik jer 'je opasan, ljudi ga mrze i neumjesan je za centar jednog europskog glavnog grada'.

Recharging Socialism: Bulgarian Socialist Monuments in XXI. Century

— Aneta Vasileva, Emilia Kaleva

Contemporary Bulgarian architecture cannot be understood without the context of its near past which formed most of the architectural environment still in use today. What we are witnessing today is a coexistence of two opposites: politically biased denial of socialist architecture on the one hand and nostalgically coloured revival on the other. Change of authorities after the end of Communism deprived architecture of its ideological background and of the formal public approval. As a result, for a long period of time (over 20 years), Bulgarian architects have been tempted to experiment with different styles and architectural vocabularies. In recent years socialist (or shortly 'soc') architecture and especially its controversial monuments have become the scene of various informal actions, performances and interventions which regularly provoke society and make spectacular newspaper front pages. The public attitude towards socialist monuments is the most visible test of the posttotalitarian processes unfolding in the Bulgarian society. Those monuments have nowadays even greater social importance as 'keepers' of public memory, but it turns out that the politicizing of architecture from the period of socialism has not remained in the turbulent and transitional gos, but we can witness the physical demolition of a piece of art for political reasons in the global XXIst century as well. This paper will follow the fate of the monument '1300 years of Bulgaria', constructed in 1981 close to the National Palace of Culture in the centre of Bulgarian capital Sofia and a topic of hot discussions ever since. December 2014 marked the highest peak of commotion with the official decision of Sofia Municipal Council to finally destroy this monument as 'it is dangerous, the people hate it and it is inappropriate for the centre of an European capital'.

Nelagodnost u modernizacijskom diskursu

— Milan Rakita

U povijesnom kontekstu ideološke borbe između glavnih hladnoratovskih protivnika, diskurs modernizacije služio je svrsi ideološkog i političkog razgraničenja između dva suprotstavljena koncepta povijesnog razvoja. Nakon Drugog svjetskog rata, diskurs modernizacije je institucionaliziran kao politička doktrina razvojnosti (developmentalism) unutar sustava ideoloških aparata države takozvanih zemalja u razvoju i tranzicijskih društava. Pod krinkom teorija modernizacije i društvenog razvoja, developmentalizam je ostvarivao ideološki utjecaj nad sustavom produkcije znanstvenog znanja, sa sposobnošću selidbe po različitim znanstvenim poddisciplinama i oblicima socioekonomskih, kulturnih i umjetničkih praksi. Rad, dakle, predlaže analizu procesa u kojem je ideologem modernosti, kao ideološka forma i politički dispozitiv, omogućio povijesnu reprodukciju kapitalističkih odnosa proizvodnje u sferi ideologije, politike, znanosti, kulture i umjetnosti, održavajući time povijesni kontinuitet Zapadnog imperijalizma i neokolonijalizma. Ključ za razumijevanje ideoloških učinaka poslijeratnog diskursa modernizacije na sistem proizvodnje znanstvenog znanja, hegemonijskih kulturnih topoi te umjetničkih formi i praksi je u tome da ga analiziramo kao politički utemeljen projekt te dominantnu znanstvenu i kulturnu paradigmu, čija je ideološka i eksplanatorna matrica omogućila isključenje zbiljskih, datih materijalnih odnosa društveno-ekonomske, kulturne i umjetničke proizvodnje iz analiza stvarnih povijesnih procesa. Ovaj ideološki mehanizam jasno je vidljiv u prevladavajućim historicističkim interpretacijama socijalizma i socijalističke ostavštine kao neminovno proisteklim iz takozvanog Zapadnog modernističkog projekta. Način na koji je povijesni fenomen jugoslavenskih antifašističkih spomenika nedavno podvrgnut mutnim tumačenjima – od različitih oblika kulturalizacije, estetizacije, romantizacije, egzotizacije, glorifikacije i komo difikacije, sve do otvorenih pokušaja uništenja njihovog materijalnog i simboličkog postojanja – ukazuje u kojoj je mjeri modernistički orijentiran historicizam bio učinkovit u pretvaranju spomenika NOB-a u depolitizirani objekt revizionističke historizacije, lišen svog pravog povijesno-političkog značaja.

Modernization Discourse and its Discontents

— Milan Rakita

In the historical context of the ideological struggle between the main Cold War adversaries, modernization discourse served the purpose of ideological and political delineation between the two opposing concepts of historical development. After the WWII, modernization discourse was institutionalized as a political doctrine of developmentalism within the system of ideological state apparatuses of the so-called developing or transitional countries. Under the guise of modernization and development theories developmentalism gained its ideological influence over the system of scientific knowledge production, having the capacity to migrate across various scientific sub-disciplines and forms of socio-economic, cultural and artistic practices. The paper, therefore, proposes the analysis of how the ideologem of modernity, as an ideological form and a political dispositive, provided for the historical reproduction of capitalist relations of production in the spheres of ideology, politics, science, culture and arts thus maintaining the historical continuity of Western imperialism and neo-colonialism. The key to understanding the ideological effects of the post-WWII modernization discourse on the production of scientific knowledge, hegemonic cultural topoi, and art forms and practices is, therefore, to analyze it as a politically grounded project and the dominant scientific and cultural paradigm whose ideological and explanatory matrix provided for the exclusion of the actual, given material relations of socio-economic, cultural and artistic production from the analysis of the real historical processes. This ideological mechanism is clearly visible in the form of the prevailing historicist interpretations of socialism and socialist legacy as if it inevitably ensued from the so-called Western modernity project. The manner in which the historical phenomenon of Yugoslav antifascist monuments has recently been subjected to misty interpretations – ranging from various forms of culturalization, aestetisation, romantization, exoticization, glorification and commodification, up to the point of the overt attempts to annihilate its material and symbolic existence – particularly indicates the extent to which a modernist-oriented historicism has been effective at converting it into depoliticized object of revisionist historization that is deprived of its real historical significance.

Narodni heroj, spomenik i društvena memorija. Rade Končar usred socijal(istič)nih/modernističkih projekata i proizvodnih paradigmi

— Tomislav Augustinčić

Rad ispituje društvenu memoriju i komemorativne prakse povezane s Radom Končarom (od 1942., narodni heroj socijalističke Jugoslavije) unutar SOUR-a Rade Končar za vrijeme socijalističke Jugoslavije. Cilj je ilustrirati međuisprepletenost umjetničkih poetika, izraza društvene memorije te narativa o ekonomskom i društvenom razvoju SOUR-a Rade Končar – unutar političkog, ekonomskog i društvenog konteksta jugoslavenske države. Temelji se na istraživanju društvene memorije i suvremenih (anti)memorijalnih praksi vezanih uz spomenik Radi Končaru (Zagreb, Hrvatska), za koje je autor 2015. proveo intervju i analizu časopisa Končarevac u 2015. Polazna teza je modernizam kao socijal(istič)na praksa i socijalizam kao modernistički projekt. Socijalizam se pritom istražuje kao svakodnevni socijalizam, odnosno lokalne prakse kao rezultat međuiigre ideološke nadgradnje i lokalnog konteksta/povijesti (Hann, 1993.; Zukin, 1975.). I socijalizam i modernizam istražuju se kao proizvodne paradigme (Verdery, 1991.). Rad je fokusiran na povezanost i međudjelovanje pojmova modernizma, modernosti i modernizacije te pojma odgovornosti prema (suvremenom) društvu, sadržanih u proizvodnji značenja triju instanci zamišljenih socijal(istič)nih projekata: kao prvo, umjetničke, mikroutopijske poetike umjetničkog udruženja Grupa Zemlja i skulpturalne poetike Vanje Radauša, autora spomenika Radi Končaru; kao drugo narativa o SOUR-u Rade Končar; i, kao treće, društvenog i ideološkog krajolika socijalne memorije u socijalističkoj Jugoslaviji. U radu se tvrdi da je međuigra svih triju instanci proizvela mrežu i sjecište ideja koji su, unutar konteksta socijalističkog jugoslavenskog društva i države, (pre)formulirali narativ društvene memorije povezane s Radom Končarom, karakterističan za socijalističku Jugoslaviju, koji je kontinuirano izražavan kroz različite oblike komemoriranja (i manifestacija) društvene memorije, a danas je, premda (pre)formuliran, opstao u narativu končarevskog duha.

A People's Hero, a Monument, and Social Memory: Rade Končar in the midst of Social(ist)/Modernist Projects and Paradigms of Production

— Tomislav Augustinčić

This paper examines social memory and commemorative practices associated with Rade Končar (socialist Yugoslavia's People's Hero since 1942) within the coal (short for 'Složena organizacija udruženog rada'; English: 'Complex organization of associated labour') Rade Končar in the period of socialist Yugoslavia. Its aim is to illustrate the interconnectedness of artistic poetics, expressions of social memory and narratives of economic and social development of coal Rade Končar – within the political, economic and social context of the Yugoslav State. It is based on research of social memory and contemporary (anti)commemorative practices regarding the monument of Rade Končar (Zagreb, Croatia), for which the author conducted interviews and an analysis of the journal Končarevac in 2015. The starting thesis is of modernism as a social(ist) practice and socialism as a modernist project. Socialism is here examined as everyday socialism, i.e. local practices as the result of the interplay of an ideological superstructure and local context/history (Hann, 1993; Zukin, 1975). Both socialism and modernism are examined as paradigms of production (Verdery, 1991). The focus of this paper is on the interconnectedness and interplay of notions of modernism, modernity and modernization and the notion of responsibility to (contemporary) society as featured in the production of meaning of three instances of envisioned social(ist) projects: first, the artistic, micro-utopian poetics of the artistic association Earth and sculptural poetics of Vanja Radauš, author of the monument to Rade Končar; second, in the narratives about the sour Rade Končar; and third, in the social and ideological landscape of social memory in socialist Yugoslavia. The argument of the paper is that the interplay of all three instances produced a network and conflux of ideas which, within the context of the socialist Yugoslav society and state, (re)formulated a narrative of social memory regarding Rade Končar, characteristic in socialist Yugoslavia, which was continually expressed in various forms of commemorations (and manifestations) of social memory, and is nowadays, although (re)formulated, maintained in the narrative of the končarevski spirit.

Tko se na Trešnjevci sjeća? Spomen obilježja partizanskim tiskarama između društvene memorije i zaborava

— Iva Grubiša

Tijekom Drugog svjetskog rata, kao dio NOB-a su diljem Hrvatske pokrenute ilegalne partizanske tiskare. Od ljeta 1940. te su tiskare počele tiskati list 'Politički vjesnik'. Glavni cilj bio je distribuirati različite propagandne i antifašističke informativne materijale, s namjerom ujedinjenja u borbi protiv nacizma i fašizma. Ilegalne tiskare bile su organizirane u privatnim stanovima, podrumima i bunkerima diljem Zagreba, a samo na Trešnjevci, većinski proleterskoj četvrti, postojalo je najmanje deset takvih lokacija. Premda ih se predstavljalo kao sastavni dio procesa pospješivanja te postizanja konačnog uspjeha NOB-a i iako četvrt još uvijek nosi nadimak Crvena Trešnjevka, aludirajući time na njezinu revolucionarnu prošlost, njena antifašistička priča ne otkriva se lako slučajnim prolaznicima koji danas šetaju Trešnjevkom. Na današnjoj Trešnjevci obilježena je samo jedna lokacija, predstavljena s dvije skromne spomen-ploče. S nekih drugih lokacija spomen-ploče su uklonjene za vrijeme procesa društvenih i političkih promjena, dok, s druge strane, većina lokacija nikada nije ni obilježena. Prezentacija propituje povezanost društvene memorije i zaborava na Trešnjevci s obzirom na njihov odnos prema spomen-pločama nekadašnjih partizanskih tiskara, preispitujući i današnje stanje na tim lokacijama. Uzimajući u obzir često eksplicitno istaknutu lokaciju spomenika, koja bi trebala služiti intenziviranju prijenosa i očuvanja društvene memorije, autorica se pita što se događa kad spomen-obilježja nisu umetnuta na teatralne i neobične lokacije, već su, naprotiv, dio svakodnevnih gradskih vizura, u kojima se ova označena područja ne izdvajaju iz svoje okoline. Dakle, glavno pitanje je tko se na tim lokacijama sjeća, i čega. Smještene u svakodnevni život grada, uglavnom neobilježene, te lokacije postoje na periferiji sjećanja. Kao što je očekivano, one nisu dovoljno snažne da, čak i 70 godina kasnije, privuku pozornost mnogih, ili da se nađu u središtu memorijalnih praksi. Ipak, one ostaju važne u pričama i memoriji pojedinaca, čije su osobne povijesti, barem djelomično, povezane s narativima o antifašističkom pokretu u Zagrebu...

Who Remembers in Trešnjevka? Memorials to Partisan Printing Houses Between Social Memory and Oblivion

— Iva Grubiša

During the 2nd World War, across Croatia, as part of the 'NOB' (People's Liberation Struggle), illegal Partisan printing houses began to form. Since the summer of 1940 those printing houses started to press a newsletter called 'Politički Vjesnik'. The main goal was to distribute various propaganda and antifascist information materials with the agenda focused upon uniting in the struggle against nazism and fascism. Illegal printing houses were organized in private apartments, basements and bunkers across Zagreb, while only in Trešnjevka, a predominantly proletarian neighbourhood, at least ten locations were known to exist. Although, they were described as an integral part in administering and achieving final success of the 'NOB', and even though the neighbourhood still bears the nickname 'Crvena Trešnjevka' (Red Trešnjevka) alluding to its revolutionary past, its antifascist story is not easily revealed to random passengers walking through Trešnjevka today. Modern day Trešnjevka holds only one marked location, represented with two modest memorial plaques. In some other locations, the memorial plaques were removed during the process of social and political changes, while on the other hand the majority of locations were never even marked. This presentation questions the connections between social memory and oblivion in Trešnjevka regarding their relation to the memorial plaques of the former Partisan printing houses, while also rethinking today's situation in these locations. Taking into consideration the monuments' often explicitly highlighted location, which should serve to intensify transmission and preservation of social memory, the author questions what happens when memorials are not placed in theatrical and fantastic locations, but are instead part of everyday city vistas, where these marked territories do not stand out from their surroundings. The main issue therefore is who remembers what in these locations. Situated in everyday city life, mostly unmarked, these locations exist on the periphery of memory. As expected, they are not strong enough to, even 70 years later, attract the attention of the many, or to be in the centre of commemorative practices. Still, they remain important in stories and memories of individuals, whose personal histories are, at least in part, related to narratives of the antifascist movement in Zagreb.

Pronalaženje Antigone među duhovima Slovenije

— Rachel Aumiller

Hegel pojavu grčke drame smatra najvišim oblikom duhovne umjetnosti: to jest, umjetnosti koja, nudeći pomirenje s prošlošću s kojom smo u sukobu, potiče refleksiju zajednice o vlastitoj svrsi. Raniji oblici spomenika, osobito obelisk, bili su lišeni ljudskog oblika i glasa. Obelisk se oštro isticao iz konteksta u kojem je bio podignut. Povijest se, predstavljena impozantnim, apstraktnim, kamenim kipom, doimala kao nešto bezlično i nepromjenjivo, nešto što se trajno nalazi u nelagodnom ne-odnosu sa sadašnjošću koju probada. Grčka drama je, naprotiv, kao predmet estetske refleksije isticala ljudsku aktivnost. Iskustvo kazališta omogućavalo je zajednici razumijevanje sebe same, kroz odnos koji je formirala spram svoje prošlosti, prikazane na pozornici. Komemoriranje u formi apstraktnog kipa sugerira da je naš stav prema prošlosti konkretan. Pomirenje s prošlošću je samo po sebi stvar prošlosti. Spomenobilježje koje ima formu ponavljane društvene aktivnosti predstavlja pomirenje s prošlošću kao kontinuiran proces. Svaka generacija mora se uhvatiti u koštac sa svojim naslijeđenim sjećanjima i samosvjesno zauzeti stav prema onome što je bilo prije nje. Moderni socijalistički spomenici podignuti ili odigrani u poslijeratnoj Jugoslaviji spadaju u obje kategorije. Čelični i kameni spomenici nalik na mehaničke portale u isto su vrijeme povezivali i razdvajali dva svijeta: Titov svijet pomno održavanog reda i jedinstva te svijet raskomadani građanskim ratom. Ove kapije priječile su lutanje unatrag do problematične prošlosti. Međutim, slovensko komemoriranje rata koje je prigrlilo najveći broj ljudi, ima formu odigranog spomenika: Pohod po Poti okoli Ljubljane. Obod Ljubljane, tijekom nacističke okupacije obrubljen bodljikavom žicom, nanovo je prisvojen kao prostor za memorijalnu šetnju koja se službeno odvija 9. svibnja. Ljubljanska godišnja, kružna šetnja Putom Sjećanja i Drugarstva, koja je pokrenuta 1957., a odvija se i danas, ogleda se u slovenskom poslijeratnom kazalištu u opetovanim suvremenim interpretacijama Sofoklove Antigone. Dvije godine nakon prve memorijalne šetnje, Dominik Smole režirao je svoju slavnu verziju Antigone. Smolina verzija, u kojoj su i Creon i Antigona upali u začarani krug, predstavlja (anti)-spomenik koji neprestano dovodi u pitanje vrijednost odigranih -memorijala za nepokopane mrtvace koji nas progone. Antigonu su, naravno, prisvojile mnoge kulture nakon raznih ratova. Međutim, u kontekstu poslijeratne Jugoslavije, Antigona je postala lik uhvaćen u napetosti socijalističkog modernizma. Rad pokazuje kako se načela socijalističkog modernizma provlače kroz dugu tradiciju ponavljanja Antigone u Sloveniji, od Smoline verzije, u kojoj se sama Antigona nikada ne pojavi na pozornici, do najnovije verzije Slavoj Žižeka, u kojoj ima previše Antigona da bismo ih sve pratili.

Finding Antigone Amongst Slovenia's Undead

— Rachel Aumiller

Hegel identifies the emergence of Greek drama as the highest form of spiritual art: this is to say, art that fosters a community's reflection on its own purpose by offering reconciliation with a conflicted past. Earlier forms of monuments, notably the obelisk, were devoid of human form and voice. The obelisk stood out starkly against the context in which it was erected. History as represented by the imposing, abstract stone statue appeared as something impersonal and unalterable, something permanently in uncomfortable non-relation to the present, which it pierces. Greek drama, in contrast, highlighted human activity as the subject of aesthetic reflection. The experience of theater allowed a community to come to an understanding of itself through the relationship it formed to its past as represented on stage. Memorialization in the form of the abstract statue suggests that our stance towards the past is concrete. Reconciliation with the past is itself a thing of the past. Memorial in the form of a repeated social activity presents reconciliation with the past as a continual process. Each generation must grapple with its inherited memories and self-consciously take its own stance towards that which came before it. Modern socialist monuments erected or enacted in post-war Yugoslavia fall into both categories. Steel and stone monuments resembling mechanical portals both connected and sealed-off two worlds: Tito's world of carefully maintained order and unity and a world torn by civil war. These gateways forbade anyone from straying backwards into a troubled past. Slovenia's most embraced memorialization of the war, however, took the form of an enacted monument: Pohod po Poti okoli Ljubljane. The perimeter of Ljubljana, once lined with barbed wire during the Nazi occupation, was reclaimed as a space for a memorial walk formally observed on May 9th. Ljubljana's annual walk around the path of Remembrance and Comradeship, which began in 1957 and continues to present, is mirrored in Slovene theater by the repetition of modern interpretations of Sophocles' Antigone following WWII. Two years after the first memorial walk, Dominik Smole directed his celebrated rendition, Antigona. Smole's version, in which both Creon and Antigone are caught in circles, is an (anti)memorial which constantly questions the value of enacted memorials to the unburied dead who haunt us. Antigone of course has been adopted by many cultures in the wake of many different wars. However, in the context of post-war Yugoslavia, Antigone became a figure caught in the tensions of socialist modernism. This paper shows how the tenets of socialist modernism run throughout the long tradition of repeating Antigone in Slovenia from Smole's rendition, in which Antigone herself never appears on stage, to Slavoj Žižek's latest version, in which there are too many Antigones to keep track of.

Arhitektonski monumentalizam u tranzicijskoj Albaniji

— Romeo Kodra

Esej je usredotočen na monumentalizam u arhitekturi i urbanizmu te na njegov međuođnos s političkom moći. Kontekst je Albanija, točnije Tirana, tijekom posljednjih 90 godina, kad je proglašena glavnim gradom. Arhitektonski monumentalizam glavnog bulevara u Tirani (koji u eseju služi kao svojevrsna paradigma) strogo je povezan s predstavljajćkim aspektima političke moći. Pokušavajući pridobiti javno mnijenje i zadovoljiti potrebu za obnovom, dostojanstvom grada i redom, tijekom posljednjih devedeset godina tri različita politička 'modela' okoristila su se 'novim monumentalizmom' u arhitekturi i urbanizmu, koji se, sloj po sloj, razvio na tom bulevaru. Svi ti politički modeli povećali su domaću podršku i svoj međunarodni ugled kroz masivne inicijative u arhitekturi i urbanizmu, poput reorganiziranja čitavih urbanih područja, izgradnje javnih zgrada, spomenika, pa čak i novih gradova. No, s druge strane, nestalo je nekoliko povijesnih jezgri, prije svega u Tirani, gdje je čitava urbana matrica ili tkivo nestalo bez traga, lišavajući grad njegovog identiteta, koji identificiraju i o kojem odlučuju isključivo autoriteti na vlasti. Analogije, na polju arhitekture i urbanizma, između različitih političkih sila koje su vladale gradom su brojne, ali one najvidljivije, koje istovremeno pokazuju monumentalizam, koncept koji povijesno referira na klasicizam, su posljedični prijelaz s jednostavnog gipsa, ili boja fasada, na mramor, povećanje proporcija i smjenjivanje njihove jasnoće teatralnim kompozicijama. Sve ove transformacije su na neki način u skladu s napuštanjem prvotnog, revolucionarnog karaktera gore spomenutih 'političkih modela' i s njihovim posljedičnim utvrđivanjem moći.

Architectural Monumentalism in Transitional Albania

— Romeo Kodra

This essay is focused on monumentalism in architecture and urban planning, and its interrelation with political power. The context is that of Albania and more specifically Tirana, during the last 90 years, when it was proclaimed Capital city. The architectural monumentalism of the main boulevard of Tirana (which is a sort of paradigm in the essay) is strictly connected with the representational aspects of the political power. Trying to win the public opinion and to satisfy the need of reconstruction, dignity of the city and order, during the last 90 years, three different political 'models' have availed themselves of a 'new monumentalism', in architecture and urban planning, which is, layer by layer, developed in this boulevard. All these political models have increased their domestic consensus and international prestige through massive initiatives in architecture and urban planning such as reorganization of entire urban areas, construction of public buildings, monuments, and even new cities. But, on the other side, several historic centers disappeared, especially in Tirana an entire urban pattern or fabric disappeared without a trace, depriving the city of its identity, which is exclusively identified and decided by the power authority. The analogies in architecture and urban planning between different political powers that have ruled the city are numerous, but the most visible ones, that reveal in the same time the monumentalism as a historical referential concept to the classicism, are the consequent transition from the simple plaster, or color of the façades, to the marble, the increasing proportions, and the replacement of their clarity with a theatrical composition. All these transformations are in a sort of harmony with the abandonment of the first revolutionary character of the abovementioned 'political models' and their subsequent consolidation of power.

Zagrobni život spomen-obilježja Crvenoj armiji u Poljskoj: Međunarodna perspektiva

— Agata Pyzik

Nakon raspada Sovjetskog bloka postkomunističke zemlje započele su temeljit, često reakcionaran proces 'otresanja' komunističkog nasljeđa. On se osobito odnosio na dekomunizaciju i demontažu ogromne količine komunističkog arhitektonskog i propagandnog nasljeđa na ulicama postkomunističkih gradova. Za to vrijeme, u mnogim zapadnim zemljama, primjerice u Austriji ili Njemačkoj, takve građevine ostaju netaknute. Ovo zapažanje vodi do jezovitog paradoksa – ako je rušenje spomen-obilježja Crvenoj armiji bilo prirodna reakcija na godine opresije, u kojem je trenutku ono izmanipulirano u suvremena zbivanja, često kao rezultat kapitalističke tranzicije – privatizacije? Koju je ulogu u tome igrao vulgarni nacionalizam, koji je nakon pada komunizma izniknuo gotovo svugdje? Je li legitimno to što ruske vlasti, koje održavaju kult sovjetske pobjede nad Njemačkom, prosvjeduju kada poljski ili drugi političari demontiraju neprikladne ostatke ruske žrtve, pokušavajući u aktualnoj klimi dobiti jeftine političke bodove? Analizirat ćemo postojanje ili nestanak spomen-obilježja Crvenoj armiji na nekoliko lokacija u Poljskoj i sukobljene ideje koje bi vlasti ili lokalci mogli imati o njima, uz često pozivanje na aktualni sukob u Ukrajini i promjenjivu sliku/memoriju Rusije u Poljskoj.

The Afterlife of Red Army Memorials in Poland: Interna- tional Perspective.

— Agata Pyzik

After the collapse of the Soviet Bloc, post-communist countries began a thorough, often reactionary process of 'shaking off' the communist legacy. This applied especially to the de-communisation and de-montage of huge amounts of communist architectural and propagandistic legacy on the streets of post-communist cities. As this is taking place, in many western countries such edifices remain untouched, such as Austria or Germany. This observation leads of uncanny paradox – if the demolition of Red Army memorials was a natural reaction to the years of oppression at what point has it become manipulated into contemporary events, often results of capitalist transition – privatisation? What role does the common nationalism, which emerged almost everywhere after communism collapsed, play in it? Is it legitimate for Russian authorities, who hold a cult of the Soviet Victory over Germany, to protest when Polish or other politicians dismantle the inconvenient remnants of the Russian sacrifice, trying to score cheap political points in current climate? We'll analyse the existence or disappearance of red Army memorials on several sites in Poland and the conflicted ideas that the authorities or locals might have about it, with often references to the current conflict in Ukraine and the changing image/memory of Russia in Poland.

Teret prošlosti: osporavanje socijalističke baštine u Makedoniji

— Goran Janev

U prvom desetljeću nezavisnosti, slom socijalizma i Jugoslavenske federacije vedro su primljeni u Republici Makedoniji. Novopronađena sloboda i nezavisnost prihvaćeni su kao prirodni, a uspostavljanje odnosa s prošlošću nikada nije predstavljalo prioritet. Najveća oporbena stranka u 1990-im, nacionalistički VMRO-DPMNE, inzistirala je na alternativnom čitanju povijesti, ali nisu imali dovoljno moći da postignu mnogo. Ipak, kako je VMRO-DPMNE postao glavna politička sila te posljednjih deset godina, od 2006., upravlja zemljom, uspostavljeni povijesni narativ je osporen i preokrenut naglavačke. U Makedoniji smo čak dobili muzej žrtava komunizma. Prepravljanje glavnog grada ima za cilj prekrivanje i skrivanje socijalističke prošlosti čak i u arhitekturi, a kamoli u simboličkoj sferi spomenika. Ne samo da su novi, nacionalistički spomenici, koji su niknuli kao gljivice poslije kiše, u potpunosti promijenili simboliku u javnom prostoru, već su socijalistička spomen-obilježja i spomenici dislocirani, tiho sklonjeni i prepušteni propadanju. Za velike, točnije prostrane memorijalne komplekse teško da se itko brine, mnogi pate od kroničnog zanemarivanja i prijete im propadanje i iščeznuće. Međutim, pritisak protiv socijalističke ostavštine i promjena povijesnog narativa promovirana odozgo izazvali su otpor i preispitivanje socijalističke prošlosti. U radu ću dati pregled ovih procesa, koji su nedavno dobili na važnosti i zauzeli istaknuto mjesto u javnom diskursu u Makedoniji i koji nude značajan doprinos tekućoj debati u postsocijalističkim zemljama, naročito u zemljama bivše Jugoslavije.

Burdensome Past: Challenging the Socialist Heritage in Macedonia

— Goran Janev

In the first decade of independence, the collapse of socialism and of the Yugoslav federation were taken light-heartedly in Republic of Macedonia. The newfound liberty and independence were accepted as a natural given and relating to the past was never prioritized. The largest opposition party in the 1990s, the nationalist VMRO-DPMNE insisted on alternative reading of history, but powerless they achieved little. Nevertheless, since the VMRO-DPMNE became major political force and have been ruling the country for the past 10 years since 2006, the established history narrative was challenged and turned upside down. In Macedonia we even got a museum of the victims of communism. The remaking of the capital city aims at covering and hiding the socialist past even in the architecture let alone in the symbolic sphere of monuments. Not only that the mushrooming new nationalist monuments completely altered the symbolism in the public space, but even the socialist memorials and monuments has been dislocated, silently put away and let to decay. The great, or rather, large memorial complexes are hardly looked after, many suffer chronic neglect and are threatened to decay and disappear. However, the push against the socialist legacy and top down promoted change of historical narrative provoked resistance and re-examination of the socialist past. In this paper I will give an overview of these processes that recently gained importance and prominence in the public discourse in Macedonia that offer significant input in the ongoing debate in post-socialist countries, especially in the countries of former Yugoslavia.